

O REXURDIMENTO

1. Claves do Rexurdimento

Na historia da Literatura Galega chamamos “Rexurdimento” a un período que abrangue boa parte do século XIX e que se caracteriza por dous fenómenos intimamente relacionados:

a) **A recuperación da escrita literaria do galego**, dentro dun movemento máis amplo que dignificaba a lingua e recuperaba ámbitos de uso.

b) **A aparición dun movemento político-ideolóxico** (que adoptará sucesivamente os nomes de Provincialismo, Rexionalismo e Nacionalismo) reivindicador da personalidade colectiva galega e defensor tanto dos seus trazos caracterizadores como dos dereitos que da condición de pobo diferenciado se derivaban.

O banquete de Conxo. Tivo lugar o 2 de marzo de 1856, coincidindo co aniversario de “Os mártires de Carral”, en Conxo, Santiago de Compostela. É considerado un dos acontecementos fundacionais do galeguismo. O banquete foi organizado polos estudantes liberais en homenaxe ao “terceiro estado” (obreiros e artesáns), e constituíu un xesto de irmandade entre a clase traballadora e o estudantado. Sábese que ao banquete asistiron personalidades da talla de Aurelio Aguirre, de Eduardo Pondal, e pénsase que Rosalía tamén. Aurelio Aguirre e Pondal foron procesados e finalmente absoltos.

Recreación do
banquete de Conxo.

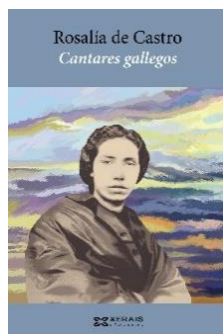
2. Períodos do Rexurdimento

É común distinguir na etapa do Rexurdimento tres fases ou períodos principais:

A). Período Precursor: 1833-1862. Engloba a actividade e a obra de autores Francisco Añón que participaron ou simpatizaron en maior ou menor medida co movemento provincialista e que usaron o galego con anterioridade á aparición do libro auroral da literatura galega moderna, *Cantares Gallegos* (1863), de Rosalía de Castro.

Francisco Añón

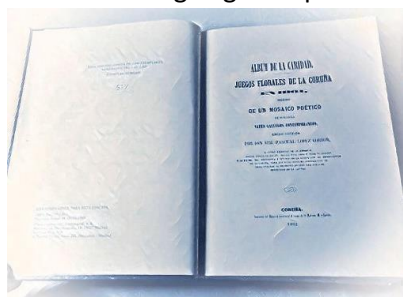
B). Período do Rexurdimento Pleno: 1863-1888. Son estes os anos centrais do Rexurdimento. Unha serie de autores/as, ademais de conseguiren poñer en pé un sistema literario galego autónomo, lograrán acadar cotas moi altas de calidade nalgunhas das súas obras, fundamentalmente poéticas.

Este período está marcado pola presenza dos tres grandes escritores do XIX galego: Rosalía de Castro, Manuel Curros Enríquez e Eduardo Pondal. De feito, é a da publicación de *Cantares Gallegos* (1863), primeiro libro escrito integralmente en galego, a data *convencionalmente* admitida como o inicio do período.

O xénero predominante no Rexurdimento pleno é a poesía, se ben comezan a aparecer as primeiras mostras narrativas e teatrais: en 1880 a novela *Maxina ou a filla espúrea*, de Marcial Valladares, e en 1882 o drama *A fonte do xuramento*, de Francisco Mª de la Iglesia.

Nesta etapa proliferan en diversas cidades e vilas (A Coruña, Santiago, Betanzos, Tui...) os “*Xogos Florais*”, concursos literarios que serven para fomentar o uso escrito do galego. Os primeiros celébranse na Coruña en 1861 e concedían o 1º premio para

unha poesía dedicada a *Galicia* que estivese escrita en lingua galega. O resto dos premios estaban destinados a traballos que estivesen escritos en castelán ou en galego. Estes xogos deron lugar en 1862 ao *Álbum de la Caridad*, onde se recollen os traballos e un “*Mosaico poético de nuestros vates gallegos*”. Especial relevancia tiveron os que se celebraron en Tui en 1891, xa que foron os que se fixeron por primeira vez exclusivamente en lingua galega.

Álbum de la Caridad. 1862

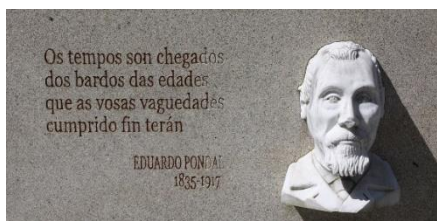
Menú dos Xogos Florais de Tui (1891). Degustouse no Banquete Rexionalista que se celebrou co gallo destes Xogos Florais.

Tamén aparecen as primeiras gramáticas e dicionarios sobre a nosa lingua. Mentres que o castelán e o portugués elaboraron este tipo de traballos no Renacemento, é neste momento cando Galicia adquire consciencia do seu idioma.

Unha prensa periódica escrita integramente en galego: **O Tío Marcos da Portela** (Ourense), **A Tía Catuxa** (Pontevedra), **A Monteira** (Lugo) etc.

O ano 1880 é o momento culminante xa que coincide a edición de tres das mellores obras da nosa literatura decimonónica: *Follas novas*, de *Rosalía de Castro*, *Saudades gallegas*, de *Valentín Lamas Carvajal* e *Aires da miña terra*, de *Curros Enríquez*. Como colofón, prodúcese a publicación de *Queixumes dos pinos de Pondal* en 1886 e *O Divino Sainete de Curros* en 1888.

Placa da Praza Maior de Lugo

C). Período da Depresión finisecular 1889-1914. No contexto histórico-político da Restauración borbónica o movemento sofre un declive que afecta máis á calidade das obras do que á cantidade. Costumismo ruralista, recreación mítico-histórica e denuncia social son as cordas máis pulsadas por escritores que imitan, sen chegar nunca á súa altura, aos tres grandes autores citados.

Xéneros como a narrativa e o teatro conseguen, así e todo, enraizar timidamente da man de autores como López Ferreiro, Galo Salinas, Lugrís Freire etc. A publicación periódica máis emblemática é, talvez, *a Revista Gallega coruñesa*, dirixida por Galo Salinas e auspiciada polo núcleo rexionalista que conformaba a chamada *Cova Céltica*. **A Cova Céltica**, un faladoiro que mantiñan desde 1893 un grupo de intelectuais rexionalistas, quen se reunían na librería de Uxío Carré Aldao na Coruña co fin de debateren sobre temas relacionados con Galicia.

Carré Aldao (sentado) co consello de redacción da Revista Gallega.

3. Obxectivos do Rexurdimento

Pódese dicir, resumidamente, que os obxectivos básicos dos intelectuais, homes e mulleres, do Rexurdimento galego foron catro:

1. Mudar a consideración negativa con respecto ao uso e ás calidades do idioma galego. Os galeguistas do Rexurdimento botarán man de argumentos de prestixio (a orixe latina, o pasado glorioso medieval, a figura do rei Sabio, a propia obra xenial coetánea de Rosalía), argumentos de utilidade (lingua maioritarísima dos galegos, idioma internacional grazas ao vínculo xenético co mundo lusófono) e argumentos de identidade (a lingua como máximo sinal de identidade colectiva galega, a lingua como herdo familiar e vínculo de unión cos devanceiros).

2. Ampliar os ámbitos de uso do idioma galego, recuperando o espazo da literatura (cultivo e fixación da escrita en galego), introducíndoo tamén na prensa periódica e demandando o recoñecemento oficial do galego, a súa implantación nos distintos niveis do ensino e a extensión do seu uso á vida oficial e eclesiástica.

3. Estudar e depurar o idioma galego. Desta época son as primeiras gramáticas e dicionarios (Francisco Mirás, Marcial Valladares, Xoán A. Saco Arce, Cuveiro Piñol...). Os escritores en galego comezan entón a elaboración dun modelo de galego culto ou estándar, superador da diversidade dialectal, o que orixina debates sobre cal debe ser o modelo normativo.

4. Reivindicar o pasado histórico e o carácter de Galiza como pobo que ostenta todos os requisitos esixíbeis a unha nación (lingua e cultura propias, territorio ben definido, conciencia colectiva...), con dereito a gobernarse por si mesmo.

4. Ámbitos de actuación e principais iniciativas

As propostas e actividades que fixeron os homes e mulleres do Rexurdimento galego encamiñáronse sobre todo aos seguintes ámbitos:

1.A historiografía, coa edición das primeiras obras que falaron da nosa historia e que asentaron, non sen polémica, as teses celtistas sobre as nosas orixes como pobo. Foron escritas por Veree e Aguiar, Benito Vicetto e Manuel Murguía. Tratábase de demostrar, en paralelo ao movemento político rexionalista, que Galiza era un pobo con historia, constatando que existiran épocas no pasado en que gozara da absoluta liberdade e do total respecto de que estaba a carecer agora.

2.A filoloxía, coa aparición dos primeiros dicionarios e gramáticas do galego, que abriron un forte debate ortográfico e normativo entre as tendencias foneticistas (partidarias de elaborar a norma escrita de acordo coa lingua falada) e as etimoloxistas (partidarias dunha norma depurada de elementos populares e fiel ao tronco común galego-portugués).

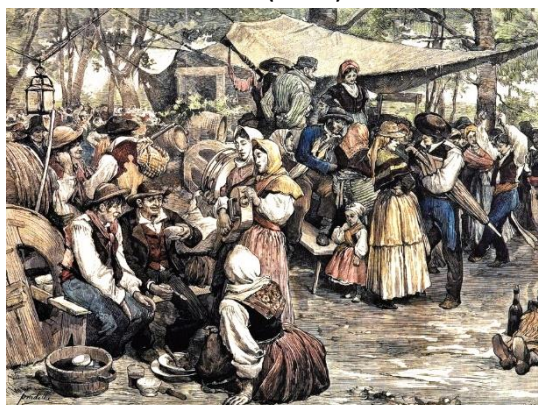

3.A prensa escrita, coa edición de xornais, almanaques e revistas integral ou parcialmente redactados en galego. Estas publicacións facían, por regra xeral, unha apaixonada defensa dos intereses de Galiza, denunciaban os abusos que padecía a clase labrega, achegaban materiais para o coñecemento da historia de Galiza, pescudaban diversos aspectos do folclore galego, trababan debates ideolóxicos sobre cuestións candentes como os dereitos da muller e contribuían á difusión dos textos literarios, sobre todo poéticos e narrativos, que se producían na nosa lingua. Neste sentido, convén ter moi presente que a maior parte da literatura galega do século XIX viu luz nas páxinas da prensa periódica e non en formato libro.

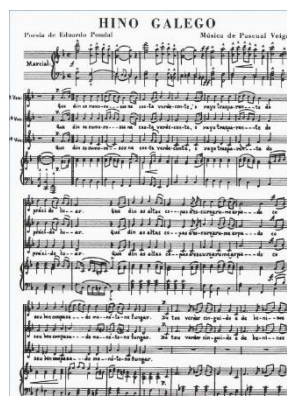

4.O folclore, coa recompilación por parte de autores como Murguía, Saco Arce, Pérez Ballesteros ou Marcial Valladares de abondoso material procedente da tradición literaria oral popular (cantigas, refráns, contos, adiviñas, lendas etc.) e coa reivindicación da beleza e autenticidade presentes en bailes, traxes, instrumentos musicais, romarías e demais tradicións populares.

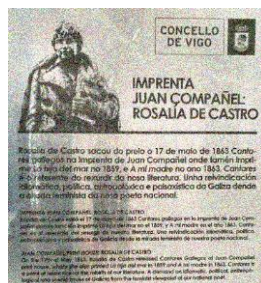
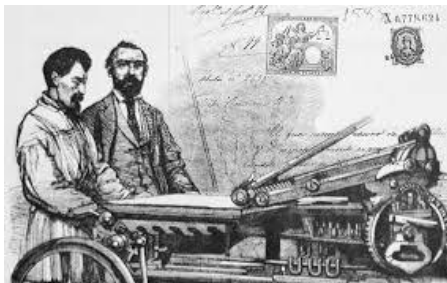
Romería de San Cosme (Baiona). Gravado de 1875

5. **A música**, coa creación de orfeóns e coros que, ademais de rescatar, dignificar e difundir as cantigas e aires populares, serviron de canle para a divulgación de baladas, melodías e outras pezas baseadas en textos dos escritores do Rexurdimento, musicadas por compositores como Xoán Montes (“Negra sombra”, de Rosalía; “Unha noite na eira do trigo”, de Curros); Pascual Veiga (“Alborada”, de Francisco Mª de la Iglesia; “Os pinos”, de Pondal); Xosé Castro *Chané* (“Adiós a Mariquiña” e “Xuramento”, de Curros); Xosé Baldomir (“Dous amores”, de Salvador Golpe; “Cómo foi?”, de Curros; “Maio longo” e “Mais ve que o meu corazón”, ambas de Rosalía) etc.

6. **A literatura**, coa paulatina recuperación de xéneros literarios escritos para o galego, coa convocatoria de certames literarios como os Xogos Florais e coa fundación das primeiras imprentas dedicadas ao libro en galego. As máis destacábeis foron a de Juan Compañel, a de Soto Freire, a de Carré Aldao e, moi especialmente, a “Biblioteca Gallega” de Martínez Salazar.

Outras propostas que se fixeron durante o século XIX foron, por exemplo, a creación dunha **Academia Galega da lingua**, a entrada dos estudos sobre Galiza na Universidade de Santiago, a admisión do galego nas escolas de ensino primario e secundario etc. Agora ben, bastantes destas propostas foron desatendidas e só chegaron a cumprirse en datas posteriores. A Academia creouse en 1906; a Universidade galega tardou aínda cen anos en introducir o galego nas aulas; na escola, o uso do galego só é oficial desde 1983.

Casa do Consulado (A Coruña).

O 4 de setembro de 1905 celebrouse no Salón de Actos deste edificio a constitución da Academia Galega da Lingua sendo elixidos Manuel Murguía, presidente, Uxío Carré Aldao, secretario e Xosé Pérez Ballesteros, tesoureiro.